

KÉZFOGÁSOK

MILOŠ CRNIANSKI

AZ AURÓRA

(Részlet a *Londoni regény* című műből)

A dorkingi országút mentén fekvő kicsiny helységben való tartózkodásának utolsó napjaiban Rjepnin lecsillapodott, mert többé semmi jót sem remélt. Ha az ember ezt tudja és belátja, az is valami. Többé semmi jót sem remél, de rosszat sem. Egyszerűen csupán a végét várja.

Dorkingban úgy tért be Paneva grófnő, a »bábuska« istállóiba, mint vendég, nem pedig mint a grófnő házának lovásza. A hegyre pedig, a grófnőhöz, nem is kérte, hogy teára hívják, s nem is ment. Lady Duncan lóistállóit megnézni úgy ment, mintha valami egészen más országban, másik világban lettek volna, egy másik életben és nem ebben. A skót óriás visszatérésére várt, akitől minden, ami történt, függött, s akinek ültetvényei voltak Ceylonban. Rjepnint már minden untatta, így Ceylon szigete is.

Valahányszor Johnsszal találkozott, odamormogtak valamit egymásnak, s azzal tovább mentek. A lóistálló új groomjai, csaknem gye-rekek, ha Rjepnint meglátták az istállóiban, azt kérdezték: hát ez kicsoda?

S mégis, ezek az istállók és kancák vajon mért vonzották oly igen ezt az oroszot?

Csak azért, mert nagyon hasonlítottak egy tizenharmadik századbeli francia márkai kicsiny kastélyára, melyet egy bolond orosz, Nagy Péter korában, Oroszországban építtetett magának.

Rjepnin csak nézte ezeket az istállókat, és a maga szobájára gondolt.

Az istállók központi épületének jobbról és balról egy-egy hosszú szárnya volt, az istállókon pedig jobbról és balról két beépített ajtó és öt-öt kerek ablak. A befalazott főbejárat mellett, fölötte, jobbról és balról, a tető alatt hat kémény volt és két-két padlásszoba, francia ablakokkal — mintha valamelyik versailles-i lakáj házáról szedték volna le.

E középső épülettől jobbra és balra két szárnyépület húzódtott, a földszinten ablakkal és szobákkal. A ház mögött sűrű erdő zöldelt. Előtte pedig bokrokkal díszített zöld pázsit, a bokrokat kerekre nyírták, mintha a bokrot glóbuszá lehetne változtatni, vagyis a glóbuszt fűvé. Az istállókhoz vezető úton egy halastó formájú medencében szökőkút volt, amelyből csöves kút vize csobogott, mintha örökké csobogna. A medence körül nyírott fű és a kerek bokroknak ugyanaz a díszítése volt, akárcsak a kicsiny kastélyokhoz hasonlító istállók körül. Rjepnin gyakran s mindig újból megszámlolta jobbról és balról a földszinti ablakokat és a tető alatt meghúzódó padlásszobák ablakait. Tizenhat ablak volt. Ha csak egyetlenegy adnak neki, elfogadta volna, hogy itt fejezze be az életét, ismeretlenül és névtelenül, itt, békességben.

Csak egyetlenegy ablakot a világon.

S fedelet a feje fölött.

Egy padlásszoba egyetlenegy ablakát, még néhány esztendőre. Addig Maria Petrovna, a grófnő, s a mindent gyógyító idő, a gyorsan múló évek minden nagy szerelme ellenére, mégiscsak rávennék az ő szegény feleségét, hogy Amerikában újból férjhez menjen. Tíz évvel fiatalabb, mint ő. Ez legkevésbé sem lenne csúf és tisztességtelen dolog, Ebbe ő, mint egészen természetes lépésre, ha meg is tudná, szívesen beleegyezne. Csak megmentse Nadját attól, hogy öregségére Londonban koldusbotra jusson.

Leveleiben azonban, melyeket feleségének írt, erről, mint örült gondolatról, mélységesen hallgatott. Csak az ablakokat számolgatta újra és újra. Tizenhat ablak volt.

Este, mikor a kis helységbe, ott a busz végállomásánál visszatekint, sokáig üldögélt a gesztenyefasorban, amely a temető mellett, túl az úton a dombra kapaszkodott.

Csak várt, hadd lássa, mikor veszik el tőle ezt a lakást is. A napok gyorsan telnek. Júliusi fizetését érintetlenül otthagya Dorkingban. Senki ezt észre sem vette. Senki sem kérdezte, miért.

Miután most egész nap csak üldögélt, heverészett a fűben, s az út mellett kószált, ahol a vendéglő szomszédságában kicsiny lakása volt, néma párbeszédét is megkezdte azzal a képeskönyvvel, amelyet Andrej gróf hagyott rá, s egyre gyakrabban, mintegy hipnotizáltan nézegette. Egyetlen dialógus volt ez az életében, ama másikon kívül, amelyet Napóleonnal folytatott, ha Ordinszki, a lengyel, beszélgetett vele. Ez a párbeszéd pedig, bármennyire is hihetetlen, közte és ama Leningrádról szóló könyv között folyt le, s esténként, késő éjszakáig, miközben halkán vagy alig hallhatóan mormolt, s némán hevert az ágyán.

A diplomóra, az út túlsó oldalán, megállt s nem ütötte el az órákat.

Ez a párbeszéd önmagában egyáltalán nem is volt csoda. A Petersburgról, azaz Leningrádról szóló könyvről folyt, e képek és eme orosz cári emigráns között folyt, s csodálatosképpen nem gyűlölködéssel, hanem inkább valami váratlan szeretettel és szomorúsággal. Megbocsátással az ellenféllel szemben, aki diadalmaskodott. Ez a szülőföldjéről és arról a városról szóló képgyűjtemény, amelyben ifjúságát

töltötte, önmagában sem jobb, sem rosszabb nem volt mint a Párizst, Rómát vagy Londont ábrázoló hasonló könyvek. Az első oldalakon az eljövendő Petersburg tervrajzai és térképei voltak, az 1700. esztendőből.

Miközben e térképek fölött elmerengett, Rjepnin, akárcsak egykor édesapja, aki ezt gyakran említette, úgy gondolta, hogy ezt a helyet, az úgynevezett Európára nyíló ablakot, az orosz birodalom megvédésére is jól választották ki. A következő képen Nagy Péter volt látható, francia öltözékben, amint ujjával a mappára mutat, arra a helyre, ahol Oroszország új fővárosának meg kell születnie, egy szigeten, a hatszáz sziget egyikén, ott, ahol a Néva a tengerbe torkollik. Hogy a mocsarak között szélessék, a sárban. Meghódíthatatlanul.

Rjepnin, így álmosan is, a távoli, messzi idegenben, miközben szülővárosa képére meredt, fellelkesült.

Da zdrasztvuet Peterburg! — Éljen Pétervár! A meghódíthatatlan, az örök, a szépséges, a sötétségből és lápokból sarjadt város! — kiáltotta benne, a lelke mélyén Bárlov, Puskinnal egyetértésben.

Sem Párizs, sem London, sem Róma nem jött létre így, egy ember akaratából, egyetlenegy ember elképzeléséből, egyetlenegy ember ujjmutatására és parancsára, mintegy varázsütésre, Európa térképén. Egy ember álmának megvalósulása.

Nagyszerű. Nagyszerű. *Haraso Vam govorit, knjaz* — helyesen szól önhöz, herceg, hallotta Rjepnin a megboldogult Barlov meg nem hallható szavait a fülében csengeni. A halott bajtárs suttogását, aki már évek óta kíséri Rjepnint a hangjával, suttogásával, meg nem hallhatón. De vessen csak egy pillantást a következő képre.

A következő képen az építők voltak láthatók, fehéringes muzsikok munka közben, mintha az egyiptomi piramisokat építenék. Egyesek már teljesen kimerültek és összeestek a fáradtságtól. S az örök is láthatók voltak, amint munkára hajszojják, ütik-verik a szerencsétleneket. A munka idején — úgy mondták — százezernyi ember halt meg ezekben a mocsarakban.

Rjepnin maga is csodálkozott a cinizmusán, amikor felfigyelt, s lelke mélyén hallotta a suttogó hangot: így kellett lennie! Hosszú az út egy ember eszméjétől a nagyvárosig. Egyébként azok az emberek néhány év leforgása múlva amúgy is meghaltak volna — ki betegségben, ki iszákosságban, ki öregségben, vagy az Oroszországért vívott csatákban szerzett sebeiben. Ennek a városnak az építése is Oroszország győzelme lett.

Haraso vam govorit, knjaz! — hallatszott ismét Barlov kacagása, — de ezek az emberek élni szerettek volna, feleségük volt, gyerekeik, éppúgy, mint azoknak, akik Nepóleonnak estek el.

Ez a megboldogult Barlovval folytatott beszélgetés ennél a londoni orosznál lassankét afféle hallgatóságos, csendes örületté vált, bajtársa öngyilkossága után, akivel esztendőkön át vitatkozott istenről, jóról és rosszról, Oroszországról és Európáról. Leningrádról és Moszkváról, különösképpen pedig Bruszilovról és Denikinről, a cárról és forradalomról, legtöbbnyire pedig nőkről és a férfiúi szerelemről.

Már öt esztendeje mormogott egymásnak ő és Barlov, egymás fülébe, suttogtak egymásnak, emlékeztek egymásra csaknem minden nap, ami pedig a legbolondosabb volt, kezdetben mindez csak röviden történt, esetlegesen, amióta azonban Rjepnin Londonba jött, egyre gyakrabban, ha Nadja előtt titkolta is, amíg még itt volt. Rjepnin ezért, londoni tartózkodásának első éveiben egyszer már egy fülörvost is felkeresett.

Az orvos megvizsgálta, megmérte a vérnyomását, eltiltotta az alkoholtól, s a végén még el is nevette magát: vajon az a hang, főként éjszaka úgy ciripel a fülébe, mint a tücsök? S azt ajánlotta, hogy ne egy hangnak képzelje el azt a hangot, hanem kettőnek. Az egyiket nevezze el *Johnnak*, a másikat pedig *Jimnek*, s valahányszor úgy érzi, hogy hallja őket, dugjon viaszból készült dugót a fülébe.

Mint Odüsszeusz.

Az orvos angolul mondta: *Ulisses*.

A viaszdugók azonban csak tűrhetetlenebbé tették a ciripelést. Semmi sem segített, az sem, ha egyik hangot felismerte és azt mondta, ahá, ez Jim, sem az, ha azt mondta: ez John.

Rjepnin akaratlanul is egyre gyakrabban emlegette magában és hallotta a fülében suttogásukat, akárcsak Barlov szavait is, kacagását és gondolatait. Sőt, az utóbbi időben még Barlov sírását is.

S egyre ritkábban mondott ellent neki. Most, mint tehetetlen, mint aki vágyik a hangjára, egyre gyakrabban hallgatta, valami szomorú mosollyal az arcán, amit már Nadja is észre vett, amikor még Londonban volt, s ha nem is tudta, mit jelent ez a mosoly, s honnan ered. Azon az estén, amikor megint ezt a könyvet lapozgatta, álmodozón, először kiáltotta hangosan, haragosan, Barlovnak: Fogd be a szád. Oroszul ez így hangzott: *Jazik za zubami*, Vlagyimir Nyikolajevics, vagyis: fogak mögé a nyelvvel, Vlagyimir Nyikolajevics!

Úgy ment végig a könyvön, akárcsak emlékezetében a Tavricseszkij kastély előtt és a Márvány udvar előtt és nem állt meg. Csupán képek voltak most azok az épületek, melyek előtt több mint harminc évvel ezelőtt gyakran elhaladt. Képek és semmi több.

A múlt. Prosloe. A vörösök semmit sem romboltak le.

Viszont sokáig állt a fényképész helyén, ahonnan az a Mars mezőt fotografálta. Ebben a hatalmas parkban minden geometriává változott, a fák is, a rondellák is, a fasorok is, amelyek az ösvényt háromszög alakban kísérték. S mégis mindez az emberi akarat egyetlen nagy képe volt. Csodálkozott az utak, pázsitok csodálatos tisztaságán s a lámpák elosztásán.

A vörösök semmit sem rontottak el. Ellenkezőleg, mindent szebbé tettek.

Különösen fájdalmas volt számára, ha a képeken a rozstrumok hatalmas építményeit nézegette, a kékesen áttetsző, fehér éjszakában, a Vasziljevszki szigeten, ahol gyermekként játszadozott. Sokáig, nagyon sokáig álldogált a sötétségben, az orosz hadsereg fővezérkari épületének boltívei alatt. A fényképész kedvéért valaki eleséget szőtt a galamboknak, azok pedig most itt voltak. A háborúban elesett millió és millió

orosz katona a múltba tűnt, de ez a szokás megmaradt. Talán azért, mert a galambok iránt megnyilvánuló könyörület itt olyan különös volt, Rjepnin végiglapozott a könyvön és zavartan állt meg az admirális épülete előtt is, s a legkevésbé sem hatotta meg a Téli palota bolondos homlokzatának szépsége, Rastrelli építész alkotása. A palota előtt felárulkózó tér hatalmas volt. Az óriási téren való átkelésre most járdának acélköröket helyeztek el, amelyek egyetlen egyenes vonalat mutattak. Ez új volt, ezen a téren, amely fölött annyi borzalom vonult el.

Carlo Rossi építész utcáját mintha Londonból helyezték volna át ide. Az Iszakovszkij székesegyházat ugyanígy. A Kazáni székesegyházat mintha a pápai Rómából hozták volna ide. Cári izlés.

De a legbalgább ezen a helyen Napóleon legyőzője, Kutuzov volt, az emlékművén. Pocakosan, holmi római tógába öltöztetve, kinyújtott karral a kezében marsallbotját tartva. Elfelejtette, hogy egészen más volt.

Rjepnin, noha emigráns volt, lelke mélyén a legkisebb gyűlöletet sem érezte szülőföldjével, sem ezzel a várossal szemben, amelyet a háború vett el tőle, mindörökre. A férfiak, nők a gyermekek tömege ellen sem, akiket itt, a képen látott, a Nevszkij proszpekten. A legkevésbé sem. A honfitársai voltak ott, akik vele együtt nőttek fel, polgártársai, akik most, ezen a képen elvonultak, talán ugyanazok, mint gyermekkorában.

Harasó, harasó, vam govorit, knjaz — hallotta, amint Barlov ismét a fülébe súgja. Vajon velük érintkezett tán? Hát nem velük lépett rokonságba? Sőt éppenséggel tán nem Konovalov kisasszonyt, Konovalov ezredes lányát vette feleségül?

Szrednyij klassz, knjaz? Középosztály, herceg? Igen, igen, jobb, ha folytatja a lapozást, ebben a könyvben a korlátok, a pompázatos korlátok képeit, melyek olyanok, mintha vascsipkék volnának. Mindenfelé bőségesen van belőlük a vizek fölött, a csatornák felett, szebbek, mint Velencében, a kertek fölött, és párok haladnak el köztük, az ifjúság, a szerelem, s a fehér pétervári éjszakák, melyek ezt a várost és az egész életet álommá varázsolják. Sőt még az a sok-sok pompás híd is, amely fejtetőre állítva tükröződik vissza a víz színéről, még azok is, szemmel láthatóan álomba ringatják az embert. Mert ugyan mi más mindez mostan? Mi más mindaz, ami ott, a gyermekkorban az övé volt, amit akkor látott és elveszített? Csupán álom és semmi más.

A Téli palota előtt a képen, ebben a könyvben, május elseje ünnepén mérhetetlen tömegek vonultak, melyeknek élén vörös zászlókat vittek, a vörös zászlók erejét, kifogástalan sorokban, s a sorok között tengerészek fehér sapkái mutatták a tömegeknek a fehér vonalat, amerre haladniok kell. Amerre menniök kell. Ez a junker, Rjepnin, még itt sem, ennek a képnek láttára sem érzett legkisebb gyűlöletet sem, ezek ellen az emberek ellen, e világ ellen. Gyönyörködött ezekben az ember-sorokban, amint ellépnek a Téli palota előtt, amelyre vörös zászlót tűztek.

Ez a zászló, az Oroszországért vívott háborúban sem szégyenült meg.

Ő és ők szerepet cseréltek. Nem bántotta volna meg őket, még a tulajdon kivégeztetésén sem, ott, Krimben.

Amikor elbóbiskolásából egészen váratlanul felriadt, s amikor a könyvet ismét kezébe vette, az magától felnyílt. A képen, a könyvben ismét az Auróra cirkáló volt látható, amelynek ágyúí a cárizmus végét és a forradalom győzelmét meghirdették.

Rjepnin önkéntelenül is szinte megdermedt, mért épp ezen az oldalon nyílik ki az a könyv? A hadihajó a Néván lehorgonyozva állt.

Örök időkre, knjaz! — hallotta, amint Barlov a fülébe súgja. Acélteste most galambszínű volt, árbocai a kék égre emelkedtek. Ágyúí most is Sanktpetersburgra, azazhogy Leningrádra szegeződtek, akárcsak harminc évvel ezelőtt, de most mozdulatlanok és némák voltak. Rjepnin gyönyörködve nézegette, hogy ez a tőle olyannyira távoli szép kép oly igen kék. Rjepnin tűzér volt és szerette az ágyút. Hitt az ágyúban. A régi orosz ágyú emlékezetében ismét dörgött.

Da zdrasztvujet Aurora! — hallotta, amint a megboldogult Barlov mosolyogva odakiáltja, ő pedig csodálkozva vette észre, hogy semmi kifogása a hang ellen, sőt ez a kiáltás, ott benn, a fejében, úgy látszik, még nagy örömet is okoz neki.

Én vagyok az *Auróra!* — kiáltotta a kép.

No jó, hát akkor éljen az *Auróra!* — visszhangzott Barlov rekedt hangja a fejében.

A sors úgy akarta, hogy a cárizmus utolsó tengeri csatájában ez a hajó ne pusztuljon el. Csuzimánál. Hanem megmaradjon örök időkre, a Baltikumban. Szanktpetersburgban vetett horgonyt, hogy itt álljon, amint Barlov mondotta, örökké. Semmi kifogásom ellened, *Auróra*, mormolta ez a magányos orosz, olyannyira messze tőle. Az elvesztett tengeri csata fölött érzett gyászunkat, az ázsiai orosz flotta pusztulását te diadallá változtattad, sokkal nagyobb diadallá, mint ama másik győzelem volt ott, Csuzima bejáratánál.

Harasó, harasó vam govorit, knjaz — halotta a fejében Barlov kiáltását. Azt akarja tán mondani, herceg, hogy a forradalom világméretű győzelem Oroszország számára is?

Igen, igen, nagyobb dolog — mormolta Rjepnin. Róla, az *Auróráról* most nem csupán Japán és a Kelet tud, mint Csuzimáról, hanem az egész világ. Mind az öt kontinens tud róla. Bosszút állt a régi orosz ágyú — hallotta Rjepnin, amint a fülébe kacagott *John*. Győzelméről mindenki tud a világon — hallotta *Jim* nevetését is. Milyen szép vagy most, milyen tiszta, kék, békés és nyugodt — suttogta valami Rjepninnek is. Ágyúztad Petrográdot, de sortüzeid az ő nevét vitték szerte a világon, messzebbre vitték, mint valaha is bármi más híressé tette ezt a várost.

Da zdrasztvujet, Aurora! — kiáltotta boldog nevetéssel Barlov. Dicsőség, dicsőség!

Mintegy álomban, úgy nézi ez a cári junker most, a messzi idegenben, az álomittas ember nyugodt tekintetével ezt a hadihajót, mintha ő is a vörösök pártján lett volna, s nem a császárpártiak mellett, Odeszszában — ahol merő véletlenből megmenekült a halálos ítélettől.

Csuzima után ez a cirkáló sokkal nagyobb ütközetre maradt meg Oroszországnak. Rjepnin nem volt vele. Ő, Kercsből, a megvert fehér hadsereg kétségbeesését és szégyenét vitte magával. Ők Oroszország ellen verekedtek, s nem tudták, hogy Anglia és Amerika, a franciák és a japánok, a románok és görögök öltöztetik őket mundérba, a hazájuk ellen. Mint a szemét szóródtak széjjel az egész világon. Hamarosan kihalnak, szégyenben hálnak ki, noha mindazt, amit vétkeztek, az egykori Petrograd és a hajdani Oroszország iránti szeretetből cselekedték.

Da zdrasztvuet Aurora. Gyermekeink üdvözölni fogják Aurorát.

A könyvnek ez az egész, eszeveszett lapozgatása végezetül egy szintelen égőkkel, hatalmas csillárokkal megvilágított képpel ért véget, mintha a Preobrazsenszki ezred nagytermébe lépett volna be, a megboldogult Barlov kíséretében. Valójában pedig a szemeivel, egy hatalmas, jéghideg kriptába hatolt be. A kép, ebben a könyvben a Kreml Szent György-termét ábrázolta.

A terem építésének szemei előtt nyilvánvalóan a római Pantheon, s hasonló épületek képe lebegett, amidőn ezt a tervet elkészítette. A terem mennyezetét tartó márványoszlopok antik pillérsorhoz hasonlítottak, melyek ezredévekig tartanak. Jobbra és balra, katonás rendben, néhány hatalmas márványlap volt, köztük az átjáró ragyogott, amely tiszta tükörként fénylett. A márványablákra, melyek magasan a terem mennyezetének boltozatáig értek, azoknak a neveit vésétek, akik jogot szereztek arra, hogy az Oroszországért vívott harcokban tanúsított mérhetetlen vitézségükért a Szent György érdemrendet viseljék. A hatalmas csillárok ebben a teremben olyan erős, szikrázó fényt árasztottak, hogy Rjepnin szeme, csupán látásukra, innen a messzeségből is belekápázott.

Egyetlen nevet sem tudott elolvasni.

Úgy sorjáztak, mint ahogy az örökkévalóságnak feljegyzett holtak nevei sorakoznak, szép rendben. A kriptából áradó félelmetesen ünnepélyes hatás nem is a fényűző pompában, nem is a márványban és díszítésében rejlett, hanem hatalmas ragyogásában, hanem a kőbe vésett számtalan sok név sorakozásában. Azoknak az Oroszországért elesett millióknak a neveiben, akiket az örökkévalóságnak jegyeztek fel.

S noha a cári Oroszországban keletkezett és a múlt emlékműve volt, a forradalomban mégsem szentségtelenítették meg, nem is pusztították el és el sem rejtették. A holtakat békén hagyták. Ez az emigráns, itt az idegenben, egészen magánkívül volt, miközben a képet nézte. A hadseregek szerepe tehát felcserélődött, milliók estek el az elmúlt háborúban is. Oroszország névtelen lakosai, ugyanazért az országért. Rjepnin le nem vette a szemét erről a képről. Homlokán verejtékcseppek gyöngyöztek.

Harasó, harasó, knjaz — hallotta, amint Barlov, a Szent György rend mind a négy rendjelének viselője, mormolja, ismét valamiféle másik világból Rjepnin felübe. — *»Ja uzsa ujehal — no ostavite tut mnje dver otkrito mojej szisnyi etoj jedinij szmiszl.* Én elmentem, de nékem hagyjátok itt nyitva az ajtót. Az életem egyedüli célja itt van.

Csuka Zoltán fordítása